

Handlingsplan för giftfria förskolor - BuN

Åtgärder för att minska miljögifterna
på Laxå kommuns förskolor

Prioritering av åtgärder

- RÖDHögst prio, görs så snart som möjligt
- GULMedelprio, görs när de högst prioriterade åtgärderna klarats av
- GRÖNLägre prio, saker som kan vänta eller görs "allt eftersom", vid inköp, nybyggnation, renovering och planerad upprustning/byte m.m.

Innehållsförteckning

Varför ska Laxås förskolor bli giftfria?	1
Hur ser det ut på Laxås förskolor?	1
Varför är barn extra känsliga?	1
Vem ska utföra åtgärderna?	1
När ska åtgärderna utföras?	2
Hur ska arbetet följas upp?	2
Åtgärder för giftfria förskolor	2
Rensa bort och fasa ut	2
■ 1. Rensa bort gammal elektronik	2
2. Rensa bland plastleksaker	2
■ Rensa bort plastleksaker som är tillverkade utanför Europa	3
■ Rensa bort plastleksaker som känns klibbiga eller hala	3
■ Rensa bort plastleksaker som luktar	3
3. Rensa bland icke-leksaker	3
■ Rensa bland utklädningskläder	3
■ Se över skapande- och pusselmaterial	3
4. Fasa ut möbler	3
■ Byt ut soffor från 70- 80-talet	3
■ Rensa bort gamla lekkuddar av skumgummi	3
■ Byt ut gamla sov madrasser	3
■ Se över förvaringen	4
■ Välj rätt bord	4
■ 5. Fasa ut kemikalier	4
■ 6. Sortera avfallet rätt	4
Upphandling och inköp	4
■ 7. Följ upphandlade avtal	4
8. Handla upp och köp in miljömärkta och allergivänliga hygienprodukter	4
■ Köp in miljömärkta och allergivänliga hygienprodukter	4

■Använda miljömärkta städprodukter.....	4
■Undvika vinylhandskar	5
Mat och tillagning.....	5
■13. Spola i vattenkranen	5
14. Undvika plast och teflon vid tillagning och servering.....	5
■Byt ut teflonstekpannor och teflonkastruller	5
■Använd inte plasttallrikar, plastmuggar och plastbestick.....	5
■Fasa ut plasttillbringare.....	5
■Undvika vinylhandskar	5
Rutiner för lokalvård och hygien	5
■15. Tvätta händerna ofta	6
■16. Tydliggöra rutiner för lokalvård	6
■17. Tvätta textilier.....	6
Byggnad och utomhusmiljö.....	6
Utbildning och kompetensutveckling.....	6
22. Öka kunskapen om kemikalier och miljögifter.....	6
Kemikalierna i vår omgivning	7
Ämnen och kemikalier att undvika.....	7

Varför ska Laxås förskolor bli giftfria?

Detta är en handlingsplan för att miljögifterna på Laxå kommuns förskolor ska minska. Miljögifterna i vår vardag och främst i barnens miljö har uppmärksammats mycket på senare tid. Handlingsplanen utgår från kommunens och det nationella miljökvalitetsmålet *Giftfri miljö*. Kemikalieinspektionen och Miljöstyrringsrådet arbetar med frågorna på en nationell nivå och Naturskyddsföreningen startade under 2013 projektet Giftfri förskola som har uppmärksammats mycket i media.

I Laxå bör arbetet inledas under 2017, i samband med att flera kommuner i Örebro län startar eller har startat upp liknande projekt. Målet är att arbetet med en miljö fri från gifter inom kommunens verksamheter ska påbörjas, att arbetet budgeteras för och att förskolan är prioriterad. Arbetet är en naturlig utveckling av kommunens miljöarbete och kan enkelt integreras i miljödiplomeringen.

Representanter från berörda förvaltningar ska ta del av arbetet med frågan och denna handlingsplan som ska bidra till att minska miljögifterna i Laxås förskolor. Handlingsplanens första del besvarar en rad frågor om nuläget, genomförande och förhållningssätt till de olika åtgärds punkterna. Därefter följer delen med de konkreta åtgärds punkterna som Laxå ska vidta. Totalt så kommer vi genomföra 22 åtgärder inom sex olika områden. Den här handlingsplanen tar upp de åtgärder som tas av Barn och Utbildningsnämnden. Den sista delen innehåller information om de ämnen och kemikalier som finns i vår omgivning och som vi ska försöka undvika.

En del åtgärder är enkla att utföra och innebär ingen större kostnad, utan handlar mer om att förändra rutiner, öka medvetenheten och göra mer genomtänkta inköp framöver. Andra åtgärder är av större art och kan komma att innebära en del kostnader, respektive förvaltning ansvarar för att i den ordinarie budgetprocessen peka ut vilka behov och möjligheter som finns. Det är viktigt att poängtera att detta är ett långsiktigt arbete, några åtgärder kan göras direkt medan andra kommer genomföras på sikt.

Hur ser det ut på Laxås förskolor?

Ingen har med avsikt köpt något giftigt till en förskola, utan det är vissa vardagsprodukter som vi har omkring oss som har visat sig innehålla mindre bra ämnen. Det är viktigt att poängtera att problemen

inte bara finns på förskolorna utan överallt, men eftersom barnen vistas en stor del av sin tid på förskolan är det viktigt att ta tag i problemet där och försöka göra förbättringar.

I Laxå kommun finns 6 kommunala förskolor. Förskolemiljön är komplex ur många aspekter och det uppstår lätt intressekonflikter. Många barn vistas stor del av sin tid på en relativt liten yta och miljön måste vara funktionell ur många aspekter. Lokalerna måste fungera utifrån den pedagogiska verksamheten men också vara lättstädade för att till exempel minska smittspridning.

Varför är barn extra känsliga?

Barn är mer känsliga för kemikalier och miljögifter än vuxna. Det beror bland annat på att barns kroppar inte är färdigutvecklade. Barn andas till exempel snabbare och äter och dricker mer i förhållande till sin vikt jämfört med vuxna. De utforskar dessutom sin omgivning genom att smaka och suga på saker och har en tunn och ömtålig hud. Det medför att om de utsätts för samma mängd av ett ämne som en vuxen kan de ändå få i sig mer. Vissa ämnen som är hormonstörande kan dessutom påverka barnens utveckling negativt.

Att minska mängden farliga kemikalier är även viktigt utifrån risken för cocktaileffekten som den ofta kallas, läs mer om den på sidan 9. Cocktaileffekten innebär att även om varje enskilt ämne inte överstiger tillåtna gränsvärden, så kan de tillsammans få en mycket större effekt och vara potentiellt farligare än det enskilda ämnet.

Undersökningar visar att damm kan bidra med en stor del av småbarns intag av flamskyddsmedel och andra miljögifter. Eftersom barn rör sig nära golvet är det viktigt med en god städning och hygien för att minska små barns exponering för farliga kemikalier och miljögifter.

Vem ska utföra åtgärds punkterna?

Arbetet för giftfria förskolor berör många delar av kommunens organisation. Denna handlingsplan rör endast Barn och Utbildningsnämndens ansvarsområden. Flera stödfunktioner kan hjälpa till att stötta och stödja verksamheterna och projektet, till exempel miljösamordnare och upphandlingsenheten.

Flera av åtgärds punkterna ska utföras på förskolorna av förskolechefer tillsammans med personal. Några åtgärder ansvarar kostchefen och måltidspersonalen

för, andra ligger på fastighetsägarens ansvar. Projektet är kommunövergripande och olika funktioner behöver samverka. Utåt sett måste vi vara en organisation som ställer miljökrav och arbetar samlat för barnens bästa.

Åtgärder som inte bara kan förbättra förskolemiljön utan även skulle kunna bidra till en mer giftfri miljö för barnen på andra platser kommer spridas till föräldrar.

När ska åtgärderna utföras?

Att ta fram en handlingsplan är ett första steg i ett långsiktigt arbete för att skapa giftfria förskolor. Åtgärderna i planen är tidsatta och ska genomföras inom utsatt tid. Det kan handla om att rensa bort saker, börja köpa in bättre förbrukningsvaror eller förändra rutiner. Andra åtgärder är av större karaktär och kräver ett mer långsiktigt arbete, det kan till exempel vara att byta ut inredning eller göra ombyggnationer. För åtgärder som är förenade med större kostnader får respektive förvaltning ansvara för att i den ordinarie budgetprocessen peka ut vilka behov som finns.

Det skulle inte vara möjligt att direkt göra sig av med alla saker på en förskola som skulle kunna innehålla skadliga ämnen och istället ersätta med nya produkter. Det skulle innebära stora kostnader. Det handlar snarare om att göra smarta val och prioritera rätt, det som är minst bra kan rensas bort direkt men det viktigaste är att de nya produkter som köps in är bra. När det köps nytt ska det köpas rätt.

Att det blir rätt från början är särskilt viktigt när nya förskolor byggs. De ska byggas av bra material och inredas på bästa sätt från början för att minimera miljögifterna redan från start. Utifrån den rådande kunskapen och de olika alternativ som finns ska alltid det bästa alternativet väljas.

Hur ska arbetet följas upp?

Arbetet med att skapa giftfria förskolor ska integreras i den ordinarie verksamheten. Fler av kommunens verksamheter bör arbeta för att skapa giftfria miljöer, även om förskolan är prioriterad i detta första projekt.

I och med miljödiplomeringen ska miljöarbetet ingå som en naturlig del av kommunens ordinarie verksamhet och miljöperspektivet ska finnas med i allt beslutsfattande och i alla steg av processen, från förslag till genomförande och utvärdering. Det är viktigt att projektet tas med i detta arbete.

Uppföljning eller avstämning av de enklare åtgärderna i handlingsplanen kommer göras under våren 2018 av miljöförvaltningen. Förvaltningarna ska då redovisa hur de arbetar utifrån handlingsplanen och vilka åtgärder som genomförts. Fullständig uppföljning med avstämning för respektive åtgärd ska göras i samband med skyddsround och årsredovisning. Detta för att säkerställa att även de åtgärder som planeras längre fram eller som pågår under en längre tid faktiskt har påbörjats och genomförts.

Åtgärder för giftfria förskolor

Rensa bort och fasa ut

En viktig del handlar om att se över vad som finns idag på förskolan och rensa bort sådant som barnen inte bör ha i sin omgivning och leka med. Punkterna nedan är förskolechefens ansvar men kan delegeras till andra. Arbetet ska tydligt dokumenteras i rutiner för det systematiska miljöarbetet och egenkontroll. Vi ska därför göra följande:

■ 1. Rensa bort gammal elektronik

Elektronik är ingen leksak och innehåller diverse mindre bra ämnen. Plasthöljet och kretskorten i elektroniska apparater som TV-spel, och stereoapparater kan ofta innehålla bromerade flamskyddsmedel. Bly kan finnas i lödpunkter och elkablar innehåller ofta ftalater. Det är därför en onödig risk att låta barnen leka med elektroniken. Gammal elektronik tas inte längre emot av förskolorna.

◆ **Ansvarig:** Förskolechef

◆ **Tidsplan:** Efter den 1 mars 2018 ska det inte

längre finnas på förskolorna

2. Rensa bland plastleksaker

Plast är bra till mycket men inte alltid det bästa för barnen. Det finns många olika sorters plaster som innehåller olika ämnen, vi ska därför rensa bland plastsakerna för att minimera risken att utsätta barnen för skadliga ämnen.

■ **Rensa bort gamla mjuka plastleksaker**
Kemikaliekraven på leksaker har skärpts under åren, därför är nya plastleksaker bättre än gamla. Mjuka plastleksaker av PVC eller annan plastsort som är äldre än 2007 innehåller sannolikt ftalater som är

förbjudna inom EU idag och de kan även innehålla bly.

♦**Ansvarig:** Förskolechef

♦**Tidsplan:** Rensa bort uppenbart dåliga leksaker direkt (klart senast 1 mars 2018), fasa ut andra potentiellt dåliga leksaker på sikt.

■ Rensa bort plastleksaker som är tillverkade utanför Europa

I Europa ställs kemikaliekraV vid leksakstillverkning. De kraven gäller dock inte för leksaker som säljs här men tillverkas utanför Europa. Många billiga plastleksaker tillverkas i till exempel Kina.

♦**Ansvarig:** Förskolechef

♦**Tidsplan:** Rensa bort uppenbart dåliga leksaker direkt (klart senast 1 mars 2018), fasa ut andra på sikt.

■ Rensa bort plastleksaker som känns klubbiga eller hala

Det klubbiga kan vara ftalater som läcker ut. När de släpper från plasten kan det kännas klubbigt eller halt.

♦**Ansvarig:** Förskolechef

♦**Tidsplan:** Rensa bort direkt.
Klart senast den 1 mars 2018.

■ Rensa bort plastleksaker som luktar

Leksaker som luktar starkt, antingen kemiskt eller parfumerat, ska undvikas eftersom de kan innehålla ämnen som är allergiframkallande.

♦**Ansvarig:** Förskolechef

♦**Tidsplan:** Rensa bort direkt.
Klart senast den 1 mars 2018.

3. Rensa bland icke-leksaker

Förskolorna är fyllda av olika saker att leka med, vissa saker lämpar sig dock bättre för lek än andra. Se därför över saker som barnen leker med som inte är ämnande att vara leksaker.

■ Rensa bland utklädningskläder

Rensa bort väskor eller andra saker i konstskinn eftersom de ofta innehåller PVC-plast med ftalater och ibland bly. Billiga smycken eller bijouterier som känns tunga kan innehålla stora mängder hälsoskadligt bly och kadmium.

Allergiframkallande nickel kan också förekomma. Kläder som har detaljer i metall kan innehålla bly, kadmium och nickel. Rensa därför

bland bälten, smycken och kläder som barnen leker med.

♦**Ansvarig:** Förskolechef

♦**Tidsplan:** Rensa bort direkt.
Klart senast den 1 mars 2018.

■ Se över skapande- och pysselmaterial

Det är bra att återanvända material för att inte hela tiden behöva köpa nytt men det finns mer eller mindre bra saker att leka med. Att pyssla med saker från naturen eller till exempel gamla kartonger är bättre än gamla kablar, elektronik eller metall. Byggmaterial som PVC-rör ska också undvikas.

♦**Ansvarig:** Förskolechef

♦**Tidsplan:** Hitta bättre material att skapa med framöver.

4. Fasa ut möbler

Möbler är en ganska stor investering som ska hålla länge. Därför är det viktigt att köpa bra möbler när nya ska köpas in. Mindre bra möbler ska på sikt fasas ut.

■ Byt ut soffor från 70- 80-talet

De innehåller sannolikt bromerade flamskyddsmedel. Vissa sorter bromerade flamskyddsmedel har förbjudits, därför är nya möbler bättre än gamla. Äldre soffor med skumgummi kan även innehålla andra ämnen som inte är hälsosamma, till exempel bly.

♦**Ansvarig:** Förskolechef

♦**Tidsplan:** Fasa ut på sikt.

■ Rensa bort gamla lekkuddar av skumgummi

Produkter av skumgummi innehåller ofta bromerade flamskyddsmedel. Eftersom några sorter bromerade flamskyddsmedel har förbjudits är det bättre med nyare kuddar än gamla. Äldre skumgummi kan även innehålla andra ämnen som inte är hälsosamma, till exempel bly.

♦**Ansvarig:** Förskolechef

♦**Tidsplan:** Kuddar från 80- och 90-talet ska fasas ut på sikt.

■ Byt ut gamla sovdrassar

Äldre madrasser innehåller sannolikt flamskyddsmedel som idag är förbjudna. Skumgummit kan även innehålla bly. Överdragen är oftast i PVC-plast och kan, om de är gamla, innehålla de sex ftalaterna som är förbjudna idag. Nya madrasser som säljs kan också ha överdrag av PVC-

plast men det finns också alternativ. Välj om möjligt ftalatfritt eller PVC-fritt.

- ◆**Ansvarig:** Förskolechef
- ◆**Tidsplan:** Gamla madrasser ska rensas bort och ersättas med nya på sikt

■ Se över förvaringen

Det är generellt bra att hålla nere antalet plastprodukter på förskolan. Andra material än plast eller PVC-fri plast är bättre alternativ.

- ◆**Ansvarig:** Förskolechef
- ◆**Tidsplan:** Fasa ut och köp in bättre på sikt

■ Välj rätt bord

Ljuddämpande bord kan bidra till en lägre ljudnivå och en bättre arbetsmiljö både för barn och vuxna. När nya köps in, kontrollera att de inte innehåller PVC.

- ◆**Ansvarig:** Förskolechef
- ◆**Tidsplan:** Byt på sikt till PVC-fria bord

Upphandling och inköp

En viktig del handlar om att köpa in rätt saker när man köper nytt så att inte fler miljögifter förs in i förskolorna. Den som köper in produkter till förskolan har ett ansvar att välja de bästa ur sortimentet. Det ställer dock krav på att det finns bra produkter att välja på ur det upphandlade sortimentet. Vi ska därför göra följande:

■ 7. Följ upphandlade avtal

Upphandlade varor ska leva upp till de krav som ställs i samband med detta projekt. Vid inköp ska upphandlade avtal följas.

- ◆**Ansvarig:** Förskolechefer och chefer för andra berörda verksamheter ansvarar för att informera om vikten att följa upphandlade avtal, samt för att de följs.
- ◆**Tidsplan:** Löpande

8. Handla upp och köp in miljömärkta och allergivänliga hygienprodukter

Upphandling sker i samarbete med Örebro kommun. Den som köper in produkter till förskolan har ett ansvar att välja de bästa ur sortimentet. Inköp ska göras från upphandlad leverantör för respektive varukategori. Det ställer dock krav på att det finns bra produkter att välja på ur det upphandlade sortimentet.

■ 5. Fasa ut kemikalier

Inom ramen för miljödiplomeringen har man på varje förskola gått igenom vilka kemikalier som egentligen behövs och rensat bort onödiga kemikalier. De kemikalier som behövs ska förvaras på en plats som barnen inte kommer åt och vara dokumenterade i en kemikalieförteckning. Säkerhetsdatablad ska finnas tillgängliga.

- ◆**Ansvarig:** Förskolechef
- ◆**Tidsplan:** Arbetet med att fortsätta minimera och byta ut kemikalier görs löpande.

■ 6. Sortera avfallet rätt

Inom ramen för miljödiplomeringen har avfallssotering införts. Genom att sortera alla avfallsslag i kommunens verksamheter ökar materialåtervinningen och gifter sprids inte i onödan i vår miljö.

- ◆**Ansvarig:** Förskolechef
- ◆**Tidsplan:** Löpande

■ Köp in miljömärkta och allergivänliga hygienprodukter

Minska risken för allergi genom att använda miljömärkta och oparfymrade hygienprodukter som till exempel handtvål och fuktkräm. Produkter som rekommenderas av astma- och allergiförbundet är allergitestade.

- ◆**Ansvarig:** Förskolechef
- ◆**Tidsplan:** Löpande, köp alltid in bästa möjliga produkt ur sortimentet

■ Använda miljömärkta städprodukter

Använd enbart miljömärkta städprodukter. Det gäller även tvättmedel och sköljmedel om det används. Välj miljömärkt och helst parfymfritt. Välj det bästa ur sortimentet.

- ◆**Ansvarig:** Förskolechef samt enhetschef för lokalvård
- ◆**Tidsplan:** Löpande, köp alltid in bästa möjliga produkt ur sortimentet

■ Undvika vinylhandskar

Vinylhandskar används ibland vid tillagning av mat. De är gjorda av PVC och kan därför innehålla stora mängder mjukgörande ftalater som läcker från materialet vid användning. Alternativa material är nitril, latex, neopren och polyuretan. Nitril är det bästa alternativet och ska helst användas. Både nitrilhandskar och latexhandskar erbjuds i nuvarande avtal, men måste budgeteras för. Ska

latex användas måste det fastställas att de inte innehåller ftalater eller andra potentiellt skadliga ämnen från REACH- eller SIN-listan.

♦ **Ansvarig:** Förskolechef tillsammans med ekonomiavdelningen

♦ **Tidsplan:** Fasa ut vinylhandskar och köp in andra alternativ som nitril framöver.

Mat och tillagning

Eftersom det vi äter tas upp direkt i kroppen är det mycket viktigt att försöka begränsa intaget av skadliga ämnen genom maten. Inom området mat och tillagning ska vi därför göra följande:

■ 13. Spola i vattenkranen

Kranen och vattenledningarna kan bland annat laka ur bly och koppar i vattnet. Bakterier kan också växa till i vatten som står stilla i vattenledningar. En bra grundregel är därför att spola tills vattnet är riktigt kallt.

♦ **Ansvarig:** Förskolepersonal/måltidspersonal

♦ **Tidsplan:** Arbeta in som ny rutin omgående.

14. Undvika plast och teflon vid tillagning och servering

Plast som upphetas eller kommer i kontakt med varm mat släpper ifrån sig mer kemiska föreningar som kan vara skadliga för hälsan. Undvik därför att använda plastredskap och plasttillbehör vid matlagning och servering.

■ Byt ut teflonstekpannor och teflonkastruller

Teflonstekpannor används möjligen på några förskolor och då framförallt vid tillagning av specialkost. Köksutrustning med teflon ska inte köpas in, och ev. befintliga ska bytas ut till andra material.

♦ **Ansvarig:** Kostchef, Förskolechef

♦ **Tidsplan:** Klart i Juni 2018

■ Använd inte plasttallrikar, plastmuggar och plastbestick

Porslin är ett bättre alternativ, plasttallrikar, plastmuggar och plastbestick ska därför undvikas. Om plast ändå ska användas ska den vara fri från ämnen från REACH- och SIN-listan.

♦ **Ansvarig:** Förskolechef

♦ **Tidsplan:** Fasa ut på sikt.

■ Fasa ut plasttillbringare

När nya köps in ska de vara av glas eller metall istället. Om det blir tungt för de små barnen att hålla upp själva får personal hjälpa till.

♦ **Ansvarig:** Förskolechef

♦ **Tidsplan:** Fasa ut på sikt.

■ Undvika vinylhandskar

Undvik vinylhandskar vid tillagning av mat, se s. 5.

♦ **Ansvarig:** Förskolechef och kostchef

♦ **Tidsplan:** Fasa ut på sikt.

Rutiner för lokalvård och hygien

God hygien är viktigt inte bara för att minska smittspridning utan även för att minska intaget av skadliga ämnen. Många kemikalier släpper från produkterna och samlas i dammet, därför är bra städning en

viktig del i arbetet för giffria förskolor. Kommunens förskolor städas regelbundet av kommunens lokal- och miljöservice, men viss städning utförs av personalen på förskolorna. För att förbättra inomhusmiljön ska vi göra följande:

15. Tvätta händerna ofta

Barnen på förskolorna ska tvätta händerna ofta. När de har varit ute, vid toalettbesök och innan måltid är minimum. Det är svårt att kontrollera allt som barnen rör vid på förskolan, därför är det särskilt viktigt med handtvätt för att minimera risken att de skadliga ämnena kommer in i kroppen när de slickar och suger på händerna.

♦ **Ansvarig:** Förskolechef

♦ **Tidsplan:** Tydliggör rutinbeskrivningar, klart under 2018.

16. Tydliggöra rutiner för

lokalvård

Det ska finnas en tydlig ansvarsfördelning där det framgår vad lokal- och miljövård respektive verksamheten ska göra. På så sätt säkerställs att inget faller mellan stolarna och allt städas på ett tillfredsställande sätt. Det är förskolechefen eller

delegerad persons ansvar att se till att lokalerna är rena och välskötta. Det är därför viktigt med rutiner för att följa upp städningen, både den egna och den som utförs av lokal- och miljöservice.

♦ **Ansvarig:** Förskolechef i samråd med enhetschef för lokalvård

♦ **Tidsplan:** Tydliggör rutinbeskrivningar, klart under 2018.

17. Tvätta textilier

Alla nya textilier ska tvättas innan användning, det gäller även kuddar och mjukdjur. Nya textilier kan innehålla rester av kemikalier från tillverkningen och mycket av dem försvinner vid tvätt. Det är viktigt att tvätta alla textilier som gardiner, filter och mjukdjur regelbundet eftersom textilier samlar damm och damm binder diverse skadliga ämnen. Tid måste avsättas för detta och räknas med vid budgetering.

♦ **Ansvarig:** Förskolechef

♦ **Tidsplan:** Tydliggör rutinbeskrivningar, klart under 2018.

Byggnad och utomhusmiljö

För att skapa bättre förskolemiljöer handlar det inte bara om vad man fyller förskolorna med utan även hur de byggs, det gäller både byggnaden och gården. I Laxå byggs det inte många nya förskolor, men när det sker är det viktigt att vi bygger rätt från början. Dessa delar av handlingsplanen preciseras i Handlingsplan för Giffria förskolor i Laxå kommun.

Utbildning och kompetensutveckling

För att långsiktigt kunna arbeta med dessa frågor och skapa giffria förskolor är det viktigt med utbildning och kompetensutveckling både för anställda och förtroendevalda. För att stärka kompetensen inom området ska följande göras:

22. Öka kunskapen om kemikalier och miljögifter

De föreslagna åtgärderna är kommunövergripande och presenteras i

Handlingsplan för Giffria förskolor - Laxå kommun.

Kemikalierna i vår omgivning

I dag omges vi av fler kemikalier än någonsin. Världsproduktionen av kemiska ämnen har sedan 1950-talet ökat från 10 miljoner ton per år, till över 400 miljoner ton per år. EU:s kemikaliemyndighet rapporterar att ca 100 000 kemiska ämnen används idag, men osäkerheten är stor kring vilka och hur många av dem som vanliga konsumenterna kommer i kontakt med. Många av dessa ämnen finns dock omkring oss i vardagen, utomhus, på arbetsplatsen och i förskolan. Vardagssaker vi har i vår omgivning släpper ifrån sig ämnen som hamnar i vår luft och samlas i dammet inomhus.

Gränsvärden och cocktaileffekten

Det finns så kallade gränsvärden för hur mycket av ett visst ämne en produkt får innehålla. Nyligen har lagstiftningen för barnprodukter för små barn skärpts, men inte för leksaker för äldre barn. Lagstiftningen gäller dessutom bara leksaker och inte andra produkter som små barn ofta kommer i kontakt med. Bedömningar om gränsvärden och lagstiftning kring ett ämne tas fram utifrån det vi vet om ämnena var för sig och inte vilken effekt de kan få tillsammans med andra kemikalier. Vi utsätts dock aldrig inte för ett ämne i taget utan för flera samtidigt och det kan skapa stora konsekvenser. Detta kallas för cocktaileffekten.

Kandidatlistan

ECHA är EU:s Kemikaliemyndighet och kandidatlistan är ett av deras verktyg för att begränsa och förse kemiska ämnen med restriktioner. En anmälan av ett ämne till kandidatlistan kan bara göras av EU-kommissionen eller en medlemsstat. Ämnet utreds sedan av ECHA utifrån EU:s kemikalielagstiftning REACH. De ämnen som efter bedömningen når det

översta trappsteget i REACH kräver tillstånd att få användas.

Kriterierna som REACH anger för att ett ämne ska klassas som farligt är om det är cancerogent, mutagent och reproduktionsstörande (CMR), svärnedbrytbart, bioackumulerande och giftigt (PBTs) eller mycket svärnedbrytbart (persistent) och starkt bioackumulerande (vPvBs). Kemiska ämnen bedöms ett och ett och bedömningsprocessen för att begränsa farliga ämnen går långsamt. Ett problem med att ämnena bedöms ett och ett är att det ofta finns flera liknande ämnen. Om ett blir förbjudet är det fortfarande fritt fram att använda andra liknande ämnen.

Försiktighetsprincipen

Eftersom lagstiftningen är komplicerad och tar tid att förändra och det finns så många olika ämnen som vi inte har kunskap om ska vi tillämpa försiktighetsprincipen. Det innebär att vi alltid ska välja de bästa produkterna och det bästa alternativet ur miljö- och hälsosynpunkt. Det är viktigt även utifrån ett barnperspektiv, i Laxå ska barnens bästa alltid komma i främsta rummet.

Ämnen och kemikalier att undvika

Följande åtta ämnesgrupper är några av de som Kemikalieinspektionen anser vara riskfaktorer för barns hälsa. Dessa ämnen är vanligt förekommande i produkter som finns i barns närhet och som kan avges till inomhusmiljön. Vi ska därför arbeta för att begränsa dem i barns närhet. Ämnen som är upptagna på kandidatlistan ska undvikas. Listan finns som bilaga.

Ftalater

Ftalater används främst som mjukgörare i olika plaster, bland annat PVC-plast. Ftalater är inte bundet i materialet utan har förmåga att läcka ur plasten och sprids till omgivningen över lång tid.

Barn kan få i sig ftalater genom huden, när de har plastmaterialet direkt i munnen eller genom att de andas in eller sväljer damm som ftalaterna samlats i. Det är bevisat att en del ftalater verkar hormon- och reproduktionsstörande eftersom de liknar vissa av

kroppens egna hormoner. Forskning har visat att det också finns en risk att barn utvecklar astma, luftvägsproblem och eksem vid exponering för vissa ftalater.

Sedan 2007 är ftalaterna DEHP, DBP och BBP förbjudna i leksaker och barnvårdsartiklar. Ytterligare tre ftalater (DINP, DNOP och DIDP) är förbjudna i leksaker, eller delar av leksaker och barnvårdsartiklar som kan stoppas i munnen. Eftersom förbudet infördes först 2007 kan ämnena finnas i leksaker och barnvårdsprodukter som är äldre än så. De sex ftalaterna är inte förbjudna i andra konsumentprodukter.

Bromerade flamskyddsmedel

Elektronik, textilier och stoppade möbler är några exempel på produkter som behandlas med flamskyddsmedel för att inte börja brinna så lätt. Det finns ett stort antal olika flamskyddsmedel och majoriteten innehåller brom. I miljön bryts flamskyddsmedel ner mycket långsamt och finns därför kvar länge. De är dessutom fettlösliga och kan därför ansamlas i våra kroppar. Studier har visat att vissa flamskyddsmedel kan vara hormonstörande, reproduktionsstörande, cancerframkallande och eventuellt ge inlärningssvårigheter. Barn exponeras främst för flamskyddsmedel genom att de andas in eller sväljer damm som partiklarna samlats i.

Det finns olika typer av flamskyddsmedel varav runt 70 stycken innehåller brom. Av dem är det främst fem som använts. De typer av flamskyddsmedel som är långlivade, som ansamlas i levande organismer och är giftiga kallas för PBT-ämnena (persistent, bioackumulerande och toxiska). De är särskilt viktiga att undvika. Grupperna polybromerade bifenyler (PBB) och polybromerade difenyleter (PBDE) förbjöds inom EU i elektriska och elektroniska varor i omgångar, först 2006 och sedan 2008. Globalt regleras användningen av dem genom FN:s Stockholmskonvention. Hexabromcyklodekan (HBCDD) är ännu inte reglerat men finns på EU:s lista över särskilt farliga ämnen. Företag är därför skyldiga att på begäran informera konsumenterna om att ämnet ingår i varan.

Bisfenol A

Bisfenol A (BPA) används i tillverkningen av Polykarbonatplast som är en vanlig plastleksaksplast. BPA används även i andra plaster såsom polyuretanplast och PVC för att skydda materialerna från att brytas ner. Den största källan till BPA exponering är via maten då livsmedel ofta

förpackas och förvaras i plastförpackningar som innehåller ämnet. Det finns till exempel i lacken på insidan av konservburkar. Barn kan även få i sig ämnet genom att det samlas i damm som de andas in eller sväljer eller när de har materialet direkt i munnen. BPA samlas inte i kroppen men vi exponeras kontinuerligt för ämnet. BPA har hormonstörande och reproduktionsstörande effekter. Studier har även indikerat effekter på hjärnans utveckling, beteendeförändringar, ökad risk för fetma och cancer. Ämnet tros även kunna påverka de hormoner som styr hjärnans utveckling under den senare delen av fosterutvecklingen och under de första levnadsåren.

Perfluorerade ämnen

Perfluorerade ämnen används för att ge olika produkter vatten-, smuts- och fettavvisande egenskaper, till exempel stoppade möbler. De förekommer också ofta i rengöringsmedel som fönsterputs och golvpölish för att göra det mer lättstädad. Perfluorerade ämnen bryts ner mycket långsamt eller inte alls i naturen och har en förmåga att samlas i våra kroppar.

Det är främst två ämnen som använts, PFOS och PFOA som i studier konstaterats vara cancerframkallande och ha reproduktionsstörande effekt. Med anledning av risken för deras långsiktiga hälsoeffekter, är det viktigt att minska användningen av produkter som innehåller dem. Barn exponeras för ämnet främst genom att de andas in eller sväljer damm som de Perfluorerade ämnena samlats i.

Organofosfater

Organofosfater är en stor grupp ämnen som används som flamskyddsmedel, som mjukgörare i plaster och i växtskyddsmedel. De förekommer också i golvpölish. På förskolor är äldre vilmadrasser i skumgummi med plastöverdrag en sannolik exponeringskälla för organofosfater. Ämnena samlas i damm som barn får i sig när de andas eller sväljer. Eftersom gruppen Organofosfater innehåller många olika varianter av ämnet är kunskapen varierande kring dess effekter på människors hälsa och miljö. En typ av organofosfat är inom EU klassad som cancerframkallande. Andra misstänks kunna ge skador på hjärnan och nervsystemet och möjligen orsaka ADHD.